

KAZAN TATARLARININ ATASÖZLERİNDE ALİTERASYON VE ASONANS

Dr. Zübeyde BİKTAĞİROVA

Atasözleri sanat yönünden güçlü halk edebiyatı ürünlerinden birisidir. Bazı araştırmacılar atasözünü halk edebiyatı ürünleri içerisinde bağımsız bir tür olarak kabul etmezler; çünkü atasözleri bağımsız bir şekilde kullanılmazlar tam tersine bir bütün içerisinde (konuşma esnasında ya da edebi metin içerisinde) çeşitli amaçlarla kullanılırlar.

Aydın Oy, atasözlerinin diğer halk edebiyatı ürünleri gibi bağımsız bir edebiyat türü olmadığını, türkü, masal, destan, koşma gibi türlerin içinde ya da günlük konuşmalarda söz arasında geçtiğini, böyle olmakla birlikte sanat gücü yönünden yüksek bir özellik kazanmış olmalarından dolayı ayrı bir türmüş gibi inceleme konusu olduğunu belirtir.¹

Atasözleri kalıplaşmış ifadelerdir. Onu normal konuşmalardan ve ifadelerden ayıran bazı özellikler vardır. Onlara edebî bir özellik kazandıran da bunlardır.

*Atasözlerini normal konuşmalardaki bazı söz kalıplarından ayıran temel özellik anlatımlarının kısa, kesin ve açık olmasıdır. Atasözlerinde mümkün olduğunca anlatım yalındır. Fakat, bu, atasözlerinin ifade sanatı unsurlarından yararlanmadıkları anlamına gelmez. Atasözlerini, âhenk sanatı, akis sanatı, aliterasyon, belagat, cinas, fesahat, icaz, intak, kinaye, mecaz, mübalağa, seci, tenasüp, teşbih, tevriye ve tezat sanatlarından ayrı düşünmek mümkün değildir.*²

Bu bilgilerden anlaşılacağı üzere atasözleri edebî sanatlara sıkça başvuru alan ürünlerden birisidir. Bu tebliğde biz Tatar atasözlerinde söze dayalı edebî sanatlar olarak kabul edilen *aliterasyon* ve *asonans* sanatlarının kullanımını ele alacağız.

Tatar atasözleri ile ilgili olarak günümüze kadar çok sayıda yayın yapılmıştır.³ Bu yayınların en kapsamlısı Nekiy İsenbet tarafından hazırlanan üç ciltlik *Tatar Halık Mekalleri* adlı eserdir. Bu eserde, Tatar atasözleri ile ilgili temel bilgiler ile birlikte yaklaşık kırk bin atasözüne yer verilmiştir.

Kazan Tatar Türkçesinde atasözünün karşılığı olarak Arapça kökenli “mekal” kelimesi kullanılmaktadır.⁴ Mokal kelime manası olarak söyleme, anlatma anlamlarında

¹ Aydın OY, Tarih Boyunca Türk Atasözleri, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1972, s. 53.

² Mehmet AÇA, Aktan Müge ERCAN, *Anonim Halk Edebiyatı-Atasözleri*, Türk Halk Edebiyatı El Kitabı (Haz. M. Öcal Oğuz, Metin Ekici vd.), Ankara, 2004, s. 149.

³ Bu konuyla ilgili başlıca yayınlar şunlardır: Tatar Halık İcatı-Mekaller hem Eytimner, Tatarskoye Knijnoye İzdatelstvo, Kazan, 1987; Nekiy İSENBET, Tatar Halık Mekalleri, C. 1 (1959),; C. 2 (1963); C. 3 (1967), Kazan; Fatih URMANÇI, Tatar Halık İcatı, Megarif Neşriyatı, Kazan, 2002, s. 107-117; Abdullah Battal TAYMAS, Kazan Türkçesinde Atasözleri ve Deyimler (Açıklamalar-Düşünceler-Sözlük-Örnekler-Bir Ek), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988.

⁴ Fatih URMANÇI, Tatar Halık İcatı, Kazan, 2002, s. 107.